

Maldaknygė ir Lietuvos išsilaisvinimas

KUN. ROBERTAS GRIGAS

Pernai, minint Lietuvos laisvės lygos (LLL) 25 metų sukaktį, viešai nuskambėjo ir keli (iš pagrindinio laikų mums pažįstami) istorikų akcentai. Prisimenant puikų LLL laimėjimą – 1979 m. „45 pabaltiečių memorandumą“, pirmą kartą okupuotą Baltijos valstybių piliečių vardu pasmerkusį Molotovo–Ribbentropo pakta (memorandumas davė impulsą 1983 m. Europarlamento rezolucijai už Baltijos šalių laisvę) – pabrėžtas reikšmingas LLL „tautinis politinis veikimas“, kurio esą „stokojo grynai Bažnyčios ir tikinčiųjų interesų gynimas“ (turima omeny pirmiausia *Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronika* ir kita organizuota katalikų pagrindinė veikla sovietmečiu). Jokių būdu nemėginant LLL nuopelną rezistencijai – okupacijos metais teko dalyvauti ir „tautininkų“, ir „katalikų“ pasipriešinimo veikloje – objektyvumo dėlei, norėčiau suabejoti, ar tikintieji, *Kronika*, ir t.t. tegynė savo siaurus parapijinius interesus, apeigų atlikimo laisvę, ar vis dėlto sirgo ir bendraisiais tautos reikalais. Argumentuotai šiuo atveju tik vienu katalikiškosios rezistencijos fenomenu – ateitininkės Adelės Dir-

sytes (1909–1955) ir kitų represuotų lietuvių Sibire sukurto ir pasaulinį rezonansą sukėlusios maldaknygės *Marija, gelbėki mus* (toliau MGM) reiškinį.

Laikau rankose vokišką *Marija, gelbėki mus* (*Maria, rette uns*) 5-ji leidimą, išėjusį Limborge 1985 m. 110,000 egz. tiražu. Gavau jį 1994 m. Drezdene, Katalikų dienoje („Katholikentag“) iš nuoširdaus bičiulio, Bažnyčios istoriko dr. Rudolf Grulich, kurio parašytą maldaknygės gale baigiamąjį žodį verta visą paskaityti:

„Kryžių žemė po kryžiumi. Daugiau kaip prieš tris dešimtmečius šios maldaknygės originalas pasiekė Vakarus. Keturius lietuviškus mersinos parašė ją Sibire savo draugei, penki žmonės iš šimtų tūkstančių, kurie, sovietams antrą kartą okupavus Baltijos šalį Lietuvą, Latviją ir Estiją, buvo išstremti iš savo tėvynės.

Katalikiškoji Lietuva, šimtmečiais sudariusi vieną valstybę su Lenkija, vadinama Kryžių žeme. Jau daugiau kaip keturis dešimtmečius ji neša kryžius: Bažnyčia yra varžoma ir persekiojama.

Nuo okupacijos pradžios baigiantis karui vien tik Lietuvoje 484 bažnyčios ir koplyčios atimtos iš tikinčiųjų ir naudojamos ne pagal paskirtį, iš jų 23 Vilniuje ir 22 Kaune. Vilniaus katedra paversta paveiklų galerija, Šv. Kazimiero bažnyčia – ateizmo muziejumi. Klaipėdoje bažnyčia tuojau po jos pastatymo perkonstruota į koncertų salę.

Visi vyrų ir moterų vienuolynai uždrausti. Nesuskaitomi kopyltstulpiai ir pakelių kryžiai sunaikinti.

Prieš karą buvo 1487 dieceziniai ir 152 vienuoliai Kunigai. Šiandien beliko 700. Vyskupų veikla varžoma. Vyskupijos turi tik apaštališkus administracinius. Nepaisant Bažnyčios atskyrimo nuo valstybės, šie vyskupijų valdytojai priklausomi nuo valdžios įstaigų: jiems neleidžiama nė Sutvirtinimo teikti be valdžios leidimo. Kunigai laikomi tik „kulto tarnais“; jiems uždrausta bet kokia forma mokytis religijos, netgi privačiai lankant parapijiečius. 50 proc. siekiančių įstoti į kunigų seminariją kasmet atmetami. Veikia tik viena iš buvusių keturių kunigų seminarijų. Ir seminarijoje šnipinėja KGB.

Nėra bažnytinės spaudos. Jokiam knygyne nėra religinės literatūros. Nuo karo pabaigos leista išspausdinti tiksliai septynias religines knygas mažu tiražu. Per kratos privačiuose butuose dažnai ieškoma religinės literatūros. Už slaptą maldaknygių ir katekizmo spausdinimą gresia suėmimas. Devocionalijų pardavimas draudžiamas netgi šventoriuose.

Vaikams ir jaunuoliams iki 18 metų neleidžiama būti ministrantais, giedoti bažnyčios chore ar groti vargonais. Tikintys mokiniai mokykloje diskri-

minuojami, jiems taip pat gresia neprileidimas prie aukštojo mokslo studijų. Nuo 1945 metų iš darbo buvo atleista 2000 tikinčių mokytojų.

Nepaisant viso to, didžioji lietuvių tautos dalis ištikima savo Bažnyčiai. Taip pat ir po 1975 m. rugpjūčio 1 d. Helsinkio Baigiamąjo akto buvo forsuojama antireliginė kova įvedant „Religinį susivienijimų nuostatus“. Arestų tradicija tęsiama ir šiandien.

Kaip energingai lietuviai kunigai, nežinodami visų priešinamų, gina Bažnyčios teises, rodo faktas, kad dauguma jų palaiko 1978 m. lapkričio 13 d. penkių kunigų įsteigtą „Tikintųjų teisių gynimo katalikų komitetą“. Iš samizdato (savilaidos) žurnalų, pirmiausia iš „Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronikos“, mes sužinome, kaip ryžtingai tikintieji remia savo Bažnyčią ir ginasi nuo prievartinės ateizacijos.

Lietuva yra Marijos kraštas. Nacionalinė Marijos šventovė lietuviai laiko Aušros Vartų stebuklingąjį paveikslą Vilniuje. Čia vieninteliuose išlikusiuose Vilniaus miesto vartuose Dievo Motina garbinama kaip „Lietuvos Valdovė“. Šv. Tėvas Jonas Paulius II po jo išrinkimo popiežiumi padovanojo Aušros Vartų šventovei savo kardinoliškąjį biretą. Tokią Marijos dvasią liudija ir ši maža maldaknygė. Paprasta jos kalba primena mums išstremtųjų vargą. Tegul šios maldos paliečia ir atveria taip pat ir mūsų širdis persekiojamos Bažnyčios skriaudoms. (...)“

Išidėmėkime: 1985 metai! Penktą laidą 110 tūkstančių egzempliorių tiražu per visą vokiškai kalbantį pasaulį! Nors kalbama apie Bažnyčios patiriamas represijas, kiek svarbios tiesos koncentruotai pasakoma apie tikrąją Lietuvos situaciją, jos patiriamą spaudimą ir

engėjų sistemos daromas neteisybės! Ir tai – ne politinė deklaracija, o maldaknygė! Žmonės ją emė į rankas nusiteikę melstis, prašyti Dievo pagalbos. Ir čia pat, sykiu su maldomis, dvelkiančiomis Sibiro šalčiu, mirties artumu, bet drauge ir represuotųjų ištikimybę Kristui – tokia informacija apie Lietuvą! Galime įsivaizduoti, ko kokia tai įtaka, kaip tai veikė besimeldžiančiųjų sielas ir kaip jose pasilikdavo! Taip, be abejo, LLL ir VLIKo kreipimaisi, pareiškimai, nuolatinės apeliacijos į pasaulio galingųjų sąžines dėl pavergtos Lietuvos, St. Lozoraicio ir St. Backio diplomatinį tarnybų darbas Vakaruose buvo be galo svarbus Lietuvos išsilaisvinimo bylai. Tačiau ar nėra tiesa, kad jie pasiekdavo tam tikrą jau besidominčiųjų ar suinteresuotųjų elitą, politikos sluoksnių viršūnes? (Tiesa, per Vakarų radiją – ir daugelį iš mūsų, teikdami viltį ir džiugindami). Bet ar A. Dirsytės maldaknygės liudijimas „iš kancios gilumų“ nebuvo pati tikroji „liaudies diplomatija“, šimtatūkstantiniais tiražais pasiekdavusi daugybę geros valios žmonių – pasiekdavusi vienoje intymiausių žmogaus dvasios būsenų, maldoje – ir nuteikdavusi okupuotos Lietuvos naujai. Jau pačių maldų turinys perteikė visą Lietuvos laisvės praradimo tragizmą, žadino užuojautą ir solidarumą, nekaltant apie tokias specialias, paaiškinančias įžangas, komentarus kitakalbiamis skaitytojams, o juk buvo ne vien vokiškas vertimas, ir ne viena laidą.

Štai kitas MGM vertimas – 1963 m. Connecticut valstijoje, JAV, anglų kalba išleista *Mary save us*, „translated by Kęstutis A. Trimakas“, su panašia į vokiškąją Bostono arkivyskupo įžangą. Joje minimi lietuvių kankiniai, tremtiniai, pagrindinio pasipriešinimo „komunizmo tironijai“, „KZ camps“ (koncentracijos stovyklos) – ir angliškai kalbantieji maldininkai kviečiami solidarizuotis su pavergtaisiais. Viršeliuose – Aušros Vartų Marija, kaip ir vokiškojo leidimo paskutiniame viršelyje – Sibiro kankinių kapų fotonuotrauka (!) Maldyno priešlapyje – vertimų į kitas kalbas ir tiražų sąrašas. Pasirodo, iki 1963 m. *Marija, gelbėki mus* jau buvo pasirodžiusi: anglų kalba – 60,000 egz. tiražu, vokiečių – 45,000, italų – 10,000, taip pat ispanų, prancūzų, lenkų, kinų kalbomis. Pamėginkime suprasti, koks moralinės tautos, šalininkų ir veiklių rėmėjų potencialas per tai buvo telkiamas Lietuvos laisvei. LLL minėjimuose buvo paliudyta, kad sovietų persekiojamą gyd. Algirdui Statkevičiui Atgimimo pradžioje emigravus į JAV, jam pavyko užmegzti ryšį su konservatyvia katalikiška organizacija „Tradicija, šeima, nuosavybė“ („Tradition, family, property“ – TFP) ir užangažuoti ją atkuriamai Lietuvos nepriklausomybei remti. Ši organizacija palaikoma ypač senosios Vakarų Europos ir Lotynų Amerikos aristokratijos; jos atstovus, nešančius auksinių liūtų vėliavas, atsidavusius Marijos apsišventinimo

*Marija, keliau
savo nuvargusias
rankas į Tėvą ir
maldauju atleisti
mūsų savo ir sa-
viskų ydų, klaidi-
mų, netobulumų
ir nusidėjimų.
Amen.
Viskas įėjusi
diena ir naktis*

Adelės Dirsytės rankraščio faksimilė iš maldaknygės *Marija, gelbėki mus*.

Fatimoje – komunizmo žlugimo pranašystės – skelbimui, kasmet matome Šiluvos atlaiduose. TPF surengė masines akcijas už Lietuvą ir per 1990–1991 m. visame pasaulyje, bei Gorbachiovui įteikė 5 milijonus Lietuvos nepriklausomybę remiančių parašų. Mums tuo sunkiu metu tai buvo milžiniška moralinė ir politinė pagalba. Tačiau turėtume pripažinti, dirva katalikiškajame pasaulyje tam jau buvo paruošta – be kitų Lietuvos kanciją ir teises garsinusių pastangų, taip pat ir tūkstantiniais įvairakalbais *Marija, gelbėki mus* tiražais. Nežinodami, dėl ko ir už ką, žmonės nepuola milijonais pasirašyti peticijų. Ar daug kas iš mūsų, pvz., skubėdumėm pasirašyti už demokratiją Myanmaro valstybėje, kur taip pat pažeidžiamos žmogaus teisės? Ar daug kas žinotų, kur tas Myanmaras yra? O kas yra Lietuva, ir kas joje vyksta, krikščionių pasaulis žinojo – didžiule dalimi katalikų pagrindinio spaudos deka, kurios pradininke, viena pirmųjų kregždžių, pralaužusių geležinę uždangą, buvo *Marija, gelbėki mus*.

Bet pažvelkime, kiek tai įmanoma, dabarties analizuojančiu žvilgsniu į MGM įtaką mūsų pačių, t.y., Lietuvos visuomenės atgimimui, savimonei, laisvės vertybių išsaugojimui. Šiuo požiūriu MGM galime laikyti katalikišką etinės, dorovinės kovos už laisvę (ir tautos sielą) programą, kaip 1949 m. Vasario 16-osios visos Lietuvos partizanų vadų Deklaracija buvo teisėtos besipriešinancio krašto valdžios politinė programa. MGM maldų tekstuose labai aiškiai sudėlioti esminiai akcentai, kas siektina, ko vengti, kur ir kokios paramos ieškotina, kad kilni laisvę sugrįžtų Lietuvai, o smurtinę nelaisvę pakeltume oriai ir išliktume laisvi savo dvasia.

Pacituosiu iš MGM tokias programines nuostatas, ugdžiusias pavergtoje Lietuvoje patriotizmą ir rezistencinį ryžtą

per tikėjimą ir pasitikėjimą Dievu.

„Sujunkti mus visus vienybės gyvu tikėjimu, nepalaužiama viltimi ir nežinančia ribų meile“, – kreipiamasi į Šv. Trejybę.

„Marija, maldauju pagalbos tėvynės gynėjams, maldauju tikro poilsio gyvybę paguldžiusiems už savo žemę, maldauju taikos ir ramybės savo kraštui ir išvargusiam pasauliui“. Būdinga! – aiškus ir drąsus partizanų kovos priminimas („Tėvynės gynėjai“), pagarbi malda už žuvusius drauge su taikos prašymu (ko dėl suprantamų priežasčių nebeliko tose negausiose sovietų leistose katalikų maldaknygių laidose); tai ir nekeista – autorė ir jos MGM pirmiesiems adresatams, naudotojams, užaugusiems nepriklausomo krašto atmosferoje, dorinė saviugdą skatinančių katalikiškų organizacijų aplinkoje, buvo savaime suprantamas krikščioniškasis patriotizmas ir katalikiškasis platumas (MGM dažnai pasikartojantys motyvai yra ne vien savo krašto, bet ir pasaulio, ir kitų tautų, ir netgi priešų, kankintųjų užtarimas prieš Dievą).

Šv. Mišių maldoje prašoma: „(Dieve) (...) priimi ir mano kancias: nuovargi, paniekinimus, ilgesio ašaras, alkį, šaltį, Nukelta į 2 psl.

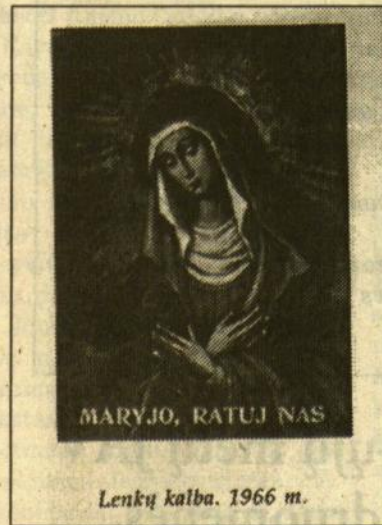
TURINYS

Adelės Dirsytės maldaknygė *Marija, gelbėki mus*.

Liūnės Sutemos poezija. Paskirtos JAV LB Kultūros tarybos premijos. Pristatyta Beatricės Kleizaitės–Vasaris knyga.

Ramaus miestelio idilės.

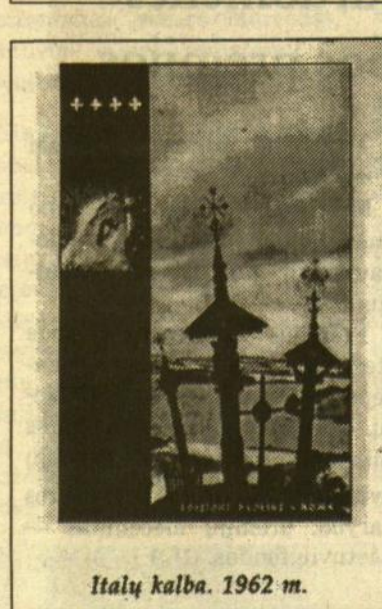
Leidiniai.

Lenkų kalba. 1966 m.

Maldaknygės pirmasis leidimas. 1959 m. Putnamas, JAV

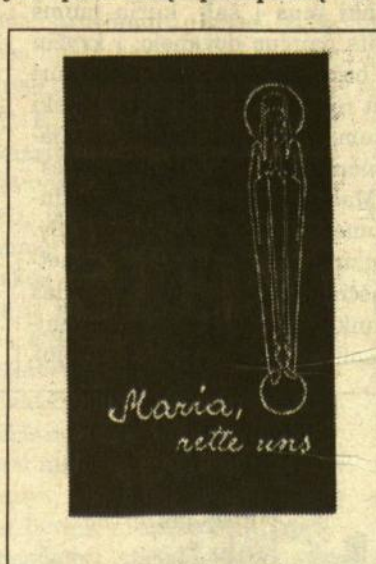
Italų kalba. 1962 m.

Olandų kalba. 1961 m.

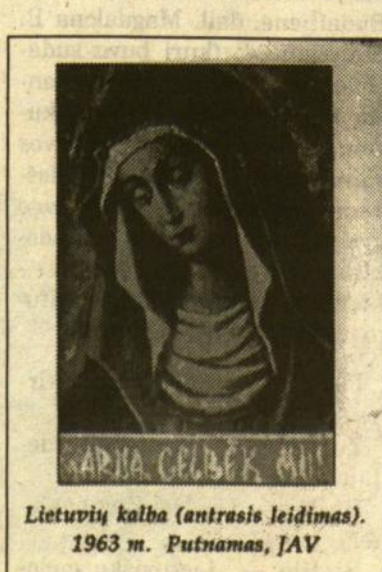
Anglų kalba (pirmasis leidimas). 1960 m.

Vokiečių kalba. 1960 m.

Kinų kalba

Lietuvių kalba (antrasis leidimas). 1963 m. Putnamas, JAV

Ispanų kalba. 1962 m.

Prancūzų kalba. 1967 m.

Minint Adelės Dirsytės 95-ąsias gimimo metines Kėdainiuose 2004 m. balandžio 18 d.: vietiniai šauliai pagerbė buvusios mokytojos A. Dirsytės atminimą ir stovėjo garbės sargyboje prie jai skirto paminklo. Aušrinės Valevičienės nuotrauka.

Maldaknygė ir Lietuvos išsilaisvinimas

Atkelta iš 1 psl.

dvasios negales, mano pastangas už Tėvynės laisvę, už mylimųjų ir prietelių geresnę dalį, už kovotojų vėles" (pedagogiška! – įdedant į maldą „pastangas už tėvynės laisvę“, suponuojama, kad jos, tos pastangos, yra arba turi būti).

Skirtingai negu sekuliose politinėse ir nacionalistinėse deklaracijose, kur tikrai keikiami priešai, engėjai ir aukštinami savieji, *MGM* ir čia mato plačiau, išvelgia ir atveria mums nemaloniją, bet realią ontologinę gelmę – blogis slypi ne tik išorėje, kankintojų asmenyje ar jų sistemoje, bet, deja, ir mumyse pačiuose. Todėl *MGM* tekstuose nesiekia pasikartoti šios neišvengiamos tiesos pripažinimas, išpažinimas ir meldimas Dangui išlaisvinti iš blogio, laisvės grovėjų, ir paties lietuvių, t.y., kėnciančiuosius, aukas: „Marija, keliu savo nuvargusias rankas į Tave ir (...) maldauju atleidimo savo ir saviškių ydų, klaidų, netobulumų ir nuodėmių; arba – „Dieve, atleisk man mano nusikaltimus ir sustiprink mane mano uždaviniais, kad tobula jus atliktiau“; Velykų maldoje sakoma: „Velykų Jėzau, padėk prisikelti iš savo ydų man, mano mylimiesiems, mano Tautai, prikelk taip pat visus klystancius“. Šv. Antano prašoma: „Padėk mums nugalėti vergiją savyje, kad mūsų tarpe išnyktų visoks pataikavimas, skundai, kerštas, neapykanta, kišimasis į kitų reikalus, kad aš nebūčiau kitų laisvės žudikė...“ Štai tas labai praktiškas krikščioniškojo išsilaisvinimo kelias, kurį siūlė ir siūlo tautiečiams *MGM* ir kurio reikšmingumą taip retai įvertina grynai politinio veikimo šalininkai.

Maldaknygės tekstai nuostabiai skatina tarpusavio solidarumą, egoizmo atsakymą ir mintį aukotis dėl kitų ir tėvynės (prisiminkime, kad pirmiausia tai buvo skiriama žmonėms, esantiems ant fizinio išsekimo slenkščio, išlikimo instinktas dažniausiai grėsmingai atakuoja asmens pasaulėžiūrinis principus, *MGM* nuolat kreipia savo skaitytojų akis į pasiaukojimo vertingumą: „Viešpatie, daryk ką nori su manim, tik pasigailėk mano Tautos ir mano mylimųjų“, – prašoma Šv. Mišių aukojimo maldoje. Per pakylėjimą kviečiama melstis: „Maldauju Tave,

Išganytojau, pakeisti visą mano būtybę, padaryk iš savanaudės, savim susirūpinusios, paskendusios kasdienybės, užjaučiančia kitus, padedančia kitiems. Padaryk, kad suprasčiau kitų vargus, kad jų lengvai nesmerkčiau. Pakeisk mano ir mano Tėvynės veidą“. Matome, kaip tai tinka, nors ir rašyta lagerio sąlygomis lagerininkams – ir mūsų kasdienybė.

Maldaknygė užbaigiančioje ugningoje Kalėdų maldoje Betliejaus Kodikiui didžiavasiškai sakoma: „(...) Jei reikia aukų, imki jas iš manęs, tik, duoki man kankinių drąsos ir stiprybės“. Ši svarbi teologinė mintis – kad mes pajėgūs heroizmui, bet ne savo, o Dievo jėga – kartojasi kaip svarbi nuoroda, rekomendacija ne vienoje *MGM* maldoje: „Dangaus Tėve, veski mane į Dangaus laimę“ kaip Tau patinka: per bedugnes, per šalčius... Aš visur eisiu, tik rodyk man kelią“ maldą Šv. Trejybe, pasigailėk“). Šv. Mišių Aukojimo maldoje ryžtamasi: „Viešpatie, noriu sekti Tave, tik vesk mane, duok man jėgų, išminties, nuskaidrink mano troškimus. Visą priimsiu iš Tavo rankų su dėkinga širdimi: bejėgiškumą, begalinį ilgesį, paniekinimą, apleidimą, užmiršimą, netekimą laisvės, brangiausiųjų...“

MGM yra dvi „specifiškai katalikiškos“ idėjos, kurias, manytume, galės suprasti, ar juo labiau, priimti krikščioniško ar bent jau religinio mąstymo žmonės. Viena iš jų – teigimas, kad skaista, šeimų dora ir ypač jaunimo skaitumas yra svarbus tautos laisvės kovos ginklas. „Marija, sužadink mūsų krūtinę milžinų galią, išlaikyk skaisčią Tautos Dvasią, kurią mūsų bočiai per amžius augino“ – prašoma maldoje, kurios vardu buvo prasmingai ir simboliškai pavadinta visa maldaknygė. Kryžiams kelio meditacijose, užvardintose „Mąstykimė V. Jėzaus Kristaus kanciją“. Sibiro lietuvių mergaičių maldaknygė pakartotinai kviečia: „...Sudarykime sąlygas klestėti skaistumui dorybei, padėkime jaunimui pavyzdingu savo gyvenimu“; ten pat meldžia: „Jėzus, numylėjęs skaistybę, padėk žalių rūtų, lelijų, tulpių kraštui, Marijos žemės vaikams auginti nemarius skaistumo idealus“. Maldoje į Šv. Juozapą ir šiandien be galo aktualiai prašoma: „Šv. Šeimos Glo-

bėjau, padėk mūsų besikuriančioms šeimoms, kad jose amžinai neužgestų uždegti meilės žiburiai, kad jie išaugtų šviesybių, kad jų jokie vėjai neužgesintų, o mus sugrąžintų į šeimos židinius didžiam kūrybiniam darbui“.

Antra idėja, neįprasta grynai sekuliariai politinei laisvės kovai, yra *MGM* pasaulėžiūroje (kur nesiekia meldžiamasi už gyvuosius ir žuvusius laisvės kovotojus kaip už karžygius) integraliai ir pakartotinai reiškiamas gėrio linkėjimas taip pat ir priešams bei kankintojams. Nors tai nelengva suvokti ir dar sunkiau, žinant pokario (o netgi ir dabarties) kontekstą, įgyvendinti, tai kaip niekas kitas atskleidžia krikščioniškojo patriotizmo (laisvės kovos) pilnatvę ir *MGM* autorės žmogiškąjį orumą bei žavesį. Išiklausykime: „Duoki mums išminties, ir jėgos ramiai išskęsti visus nesupratimus, panieką ir neapykantą“ (įžanginė maldą „Dangau, palaimink vargo dieną“); „Viešpatie, pasigailėk ir tų, kurie mums persekioja ir kankina, duoki ir jiems pažinti savo meilės saldumą“ (Šv. Mišių maldų pradžia); „Jėzau, pasigailėk smerkėjų, neteisingų teisėjų“; „Dėkoju, Gailestingumo Dieve, už tas širdis, kurios man tiek daug gero padarė, kurios manęs niekad neužmiršta, dėkoju ir už tuos, kurie manęs

neapkęsdami, auklėja ir išpėja“ maldą („Po Šv. Komunijos“). Čia ir kitose *MGM* maldose yra toji autentiška krikščionybė, iki kurios mes, drįsčiau pasakyti, savo bendravime – netgi ne su priešais, o tarp savųjų, kunigų ir pasauliečių, krikščioniškų institucijų šeimose – dažnai pasirodome dar nepriaukę. *MGM* moko kilti aukščiau ir siekti daugiau krikščionybės kasdieniuose santykiuose.

Stebintų, jeigu nepripažintume Dievo malonės ir sielos galios, kiek didžio turinio ir konceptualių dalykų toji nežmoniškų Gulago sąlygų išsekinta mokytoja (Adelė Dirsytė) sudėjo į ploną maldynėlį. Šalia religinių gelmių čia galime atrasti ir pasikartojančią kelių Lietuvos atgimimų koncepciją – priespaudos gniuždomų tautiečių drąsinimą, tautinės savivargės budinimą Lietuvos garbės ir misijos priminimu. „Marija“, – kreipiamasi maldyno pradžioje, – „(...) paguoski krauju ir ašaromis apšlakstytos žemės vaikus (...)“. Maldaknygės „vardinėje“ maldoje, kaip didingoje poemoje Tėvynei, sakoma: „Marija, gelbėk krauju ir ašaromis, pasiaukojimu, pasiryžimais ir meile išpuoštą žemę. (...) Marija, apšvesk klystančius, gelbėk mirusius karžygius, leisk prisikelti mūsų šventai Lietuvai, kad, kaip šviesi žvaigždė, kitų tautų tarpe šviestų, spindėtų ir garbintų Tavo Sūnaus ir Tavo begalinį gailestingumą ir meilę“. Štai krikščioniškos Lietuvos vizija ir siekis – kaip alternatyva materialistinėms, ekonominėms, finansinėms nuodienos „šviesios atėities“ konstrukcijoms, tegul ir su Europos Sąjunga siejamoms. Nors daugelis, suvokdami Lietuvos įsitvirtinimo Vakarų erdvėje geopolitinę būtinybę, už narys ES balsavome, suprantame, kad ji nepavadojus tautai Dievo karalystės...

Drauge šiame tekste liudijama krikščioniškoji tolerencija, pagarba ir teisių pripažinimas lygiai kitiems kaip ir savo tautai.

Net ir skaudžioje ilgesio maldoje primenamas tėvynės gėris ir vertybės: „Pažvelk, o Motina, į mūsų vargo ir ilgesio sutrintas širdis, į mūsų nuo šalčio ir alkio pamėlusius lapus. Gražink mus į šalį, kurią mums pats dangus dovanojo, į kryžių ir bažnyčių žemę, į kraštą, kurį Tu nuo amžių pamėgai. Leisk mums vėl išvykti gausius malonėmis pavelėjusius, šventoves“ („Maldą į Girkalnio Gailestingumo Motiną“); maldoje į Šv. Kazimierą prisimenamas metraščiuose minimas stebuklas sunkiui Lietuvai svetimųjų antpuolio metu („Jai esant pavojui,

iš dangaus padėjai mūsų kariuomenei“) ir meldžiama padėti „prisikelti mūsų Tautai kilniam gyvenimui, o mums veikiai sugrįžti į žemę, pašventintą kankinių kūnais, nekaltomis ašaromis ir begaliniu sielvartu“.

Vertas atskirų tyrimų mūsų pogrindžio ir jo spaudos reiškinys yra *MGM* publikavimas kitose maldaknygėse, kurios elementarios religinės leidybos bado metais, jau vėlyvuojų sovietmečiu (Brežnevo–Andropovo valdymas) buvo naujų knygnešių – Petro Plumpos, kun. Juozo Zdebskio, Pauliaus Petronio, Vytauto Andziulio–Juozo Bacevičiaus pogrindžio spaustuose tiražuojamos ir platinamos visoje Lietuvoje. Jos buvo tiek paplitę, kad nepaisant valdžios represijų ir leidėjų areštų, pasiekė tikinčiuosius daugelyje parapijų; vaikais iš jų ruošėsi Pirmajai Šv. Komunijai, meldėsi (taip pat ir šio rašinio autorius). Į tą vargo metų dvasinę duoną, tas maldaknyges, tarp kitų įprastinių maldų, litanių, poterių ir katekizmo tekstų būdavo įterpiamos, jei neklystu, kai kurios partizanų maldaknygių maldos ir maldos iš *MGM*. Pavyzdžiui, brežnevianiais laikais labai paplitusiam pogrindžio leidybos maldynėlyje „Garbė Tau, Viešpatie!“ randame „Laisvės maldą“ („Dieve, kuris leidai tautas ir įdiegi joms laisvės troškimą, gražink ir mūsų tėvynei laisvės dienas (...) – 90 psl.; koks maištas buvo toksai tekstas sistemoje, vertusioje savo vergus entuziastingai dainuoti, kad nežino kitos šalies, „kur taip laisvai alsuoja žmogus!“). „Laisvės maldą“ man atrodo paimta iš kažkurios partizanų maldaknygės, ją mintinai mokojo ir dažnai kartoję nuostabios ištvėrmės ilgametis Sibiro lagerių kalnys, gilus katalikas, buvęs partizanų spaudos leidėjas a t a Petras Paulaitis; šiame maldyne taip pat išspausdinta „vardinė“ A. Dirsytės maldaknygės maldą „Marija, gelbėk mus“. Kituose vėlesnio laiko maldynuose esu radęs įterptą maldą iš *MGM* į Šv. Antaną, kurioje tuometinių kratų vykdytojų akimis „nusikalstamai“ skundžiamasi, kad „praradome brangenybių brangenybę laisvę“ ir prašoma „išmokyti ją branginti, mylėti ir ginti“. Tačiau kokių principų ir pagal kokius kriterijus buvo parenkamos *MGM* maldos, spausdinant jas vėlesnėse, labiau vaikų katechezė (tuo metu draudžiamai) skirtose pogrindžio maldaknygėse – daugiau gal galėtų papasakoti buvusieji prie slaptosios leidybos lopšio, jos organizatoriai – pvz., arkiv. S. Tamkevičius.

Adelės Dirsytės giminės prie Dirsų šeimos kapo Šėtoje. Čia palaidoti Adelės tėvai – Antanas Dirsė ir Agota (Ragaišytė) Dirsienė, broliai Jonas, Juozas ir tėvo sesuo Marija Dirsytė. A. Valevičienės nuotr.

LIŪNĖ SUTEMA

Mano metai turi tryliką mėnesių
Su trylika dienų –
Be naktų,
Be saulėtekų,
Be saulėlydžių
Tik trylika vidudienų –
Ir kai vidudienio saulė,
Lyg įdeginta geležis
Palies mane
Žinosiu
Baigias tryliktoji diena

Sugrįši
Sakiau,
Sugrįši,
Tik nebijok –
Sugrįši, ir vėl matysi
Jonvabalėlius žiburiuojant,
Prie tavo longo vakare –
Neišstėjau žodžio –
Kažkieno grubi ranka,
užspaudė žiburėlius
Tamsu –
Ir likau viena

Vakar ruduo atsivėrė,
lyg negyjanti žaizda –
Neskaudėjo. Ne –
tik nudažė medžių lapus,
ir staigus vėjo gūsis
juos tėsė į mane –
Neišgąsdino. Ne –
tik pajutau, kad kitokio rudens
niekada nebebus
tik negyjanti žaizda.

Viešpatie,
Noriu tau padėti
Noriu pasislėpti
Sugriautam mieste,
Nesvarbu kokiame ir kur
Sugriautų miestų dabar visur,
Noriu surankiot griuvėsiuose,
Visas maldas ir litanijas,
Kurį tu negirdėjai,
Arba girdėt nenorėjai,
Arba tikėjai, kad kas nors
Jas atras ir užkas
Apleistas maldas ir litanijas
Ir neišduos, neišsižadės
Tavęs

Paskirtos 2004–ųjų metų JAV Lietuvių Bendruomenės Kultūros tarybos premijos

Š. m. rugsėjo 14 d., antradienį, Čikagoje posėdžiavo JAV Lietuvių Bendruomenės Kultūros tarybos sudaryta komisija ir paskyrė 2004–ųjų metų Žurnalisto–spaudos darbuotojo; Radijo–radio darbuotojo; Dailės; Tautinių šokių; Muzikos; Teatro premijas.

Premijoms laureatai buvo siūlomi laiškais, o taip pat ir komisijos narių. Komisiją sudarė: JAV LB Kultūros tarybos pirm. Marija Remienė, tarybos narys Leonas Narbutis, Ritonė Rudaitienė, dail. Magdalena B. Stankūnienė, (kuri buvo sudariusi savo komisiją, susidedančią iš dailininkų: Ados Sutkuvienės, Jurgio Daugėlos, Daivos Karužaitės ir Marytės Meškauskaitės), dienraščio *Draugo* vyr. redaktorė Danutė Bindokienė ir patariamuoju balsu – Lietuvių tautinių šokių instituto pirm. Nijolė Pupienė.

Pagal balsų daugumą paskirtos šios premijos:

Žurnalisto – Broniui Juodeliui;

Dailės – Giedrei Žumbakienė;

Radio – „Lietuviškų melodijų“ radijo valandėlės vedėjui Algijui Zaprackui;

Teatro – Audrei Budrytei;

Tautinių šokių – Rasai Poskočiemienei;

Muzikos – Lietuvių meno ansamblui „Dainava“, vadovaujamam muz. Dariui Polikajui.

Premijos laureatams bus įteiktos 22-ojoje Premijų šventėje š. m. spalio 30 d., šeštadienį, ruošiamoje Lietuvių dailės muziejuje, Lemont, IL. Premijų šventę ruošia JAV LB Kultūros taryba; premijų mecenatas – Lietuvių fondas. (D.B.)

ATITAIŠOME

Šeštadienio, rugsėjo 11 d., *Draugo* priedo „Menas, literatūra, mokslas“ laidoje išspausdintame Vytauto Bieliausko straipsnyje „Globalizacija, tautiškas tapatybės“, pasitaikė korektūros klaida – paties paskutinio paragrafo pirmame sakinyje (3 psl.). Pakartojame tą sakinį, kaip turėjo būti išspausdintas ir atsiprašome straipsnio autorius.

„Bet nereikia užmiršti, kad globalizacija yra procesas, kuris neturi nei savos (buvo išspausdinta „dvaro“) kultūros, nei savo moralės, nei artimo meilės principų...“

Tikėjimo ir meno spindesys

ALDONA ŽEMAITYTĖ-PETRAUSKIENĖ

Pagaliau sulaukėme veikalo, kuris Lietuvos dailės istorijoje užpildo baltąją dėmę. Tai Beatričės Kleizaitės-Vasaris knyga *Lietuvių dailininkų darbai Amerikos šventovėse*, kurią 2004 m. pavasarį išleido Kauno arkivyskupijos muziejus (dailininkas Albertas Broga; fotografijos – A. Elskaus, B. Kleizaitės-Vasaris, V. Maželio, V. Viesulo; spausdino Adomo Jakšto spaustuvė; parėmė Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas, Vilniaus miesto savivaldybė ir Sauliaus Karoso labdaros ir paramos fondas. Autorė, leidama didelių finansinių sąnaudų reikalaujantį meno albumą, rizikavo savo asmeninėmis lėšomis ir, ko gero, yra didžiausia šios knygos rėmėja).

Šiaurės Amerikos šventovės – tai ne tik katalikų ir protestantų, bet ir kitų tikybų dievnamiai. Iki šiol net Lietuvos dailininkams, vitražo, freskos ar mozaikos meistrams (jau nekalbant apie eilinius skaitytojus, kultūros vartotojus), jų kolegų, gyvenančių anapus Atlanto, darbai buvo nežinoma žemė. Beatričė Kleizaitė-Vasaris, entuziastinga, nenuilstanti užjūrio lietuvių meno propaguotoja Lietuvoje (prisiminkime, kad jau pirmaisiais Nepriklausomybės metais ji rūpinosi i Lietuvos pargabenti Adomo Galdiko, Vytauto Kašubos, Vytauto Igno dailės darbus), Gedimino paminklo Vilniuje, Katedros aikštėje, įkvėpė ir organizatorė, plačiam Lietuvos ir išeivijos meno mylėtojų ratui pateikė tikrą siurprizą – apie 200 spalvotų ir nespaltvotų puikių reprodukcijų: dailininkų A. Elskaus, V. K. Jonyno, V. Kašubos kūrinių, taip pat po vieną kitą kūrinių (drauge su informaciniais tekstais) Lietuvoje irgi beveik nežinomų dailininkų: B. Jankienės-Jasiukevičutės, A. Kašubienės, Z. Kolbos, E. Marčiulionienės, sesers Mercedes, Lietuvoje labiau pažįstamų A. Valeškos ir K. Varnelio.

Šią knygą – meno albumą tikriausiai įdėmiai tyrinėsis dailininkai kūrėjai, ir bažnytinio meno vertintojai, su ja mieliai susipažins kitų kultūros sričių atstovai. Autorės tekstai, palydintys gausų vizualinį mūsų išeivijos sakralinės dailės palikimą, yra ir informatyvūs, ir analitiniai; neperkrauti specifinių menotyros terminų, kaip kartais atsitinka specializuotose tekstuose. Jie parašyti

monumentalųjį meną gerai pažįstancio ir išmanancio žmogaus (pokario metais B. Kleizaitė-Vasaris studijavo meno istoriją Italijoje), sušildyti asmeninių kontaktų su menininkais emocijomis. Juose daug biografinių momentų, kurie leidžia geriau suvokti konkretaus menininko gyvenimo ir kūrybos kelią, o greta to – subalansuotas objektyvumo ir subjektyvumo matmuo, išplaukiantis iš cituojamų šaltinių (daugiausia Amerikos meno istorikų ir kritikų tekstų), iš pačių kūrėjų pasakojimų, kurių esmę pagavusi autorė taikliai charakterizuoja kūrėjo meninius siekius ir uždavinius.

Išsamiausiai, bent jau iliustracine prasme, nušviesta Albino Elskaus kūryba. Lietuvoje šis pasaulinio lygio vitražo meistras iki šiol vis dar nepažįstamas. Jo kūryba, išbarstyta po Amerikos šventoves, spindulių šventovių vitražais, kurių magiško poveikio, deja, tikriausiai negali perduoti net kokybiška reprodukcija. Tokia jau vitražo meno specifika, kad natūraliausiai jis atsiskleidžia

Šiaurės Amerikos šventovės iki šiol net Lietuvos dailininkams, vitražo, freskos ar mozaikos meistrams, jų kolegų, gyvenančių anapus Atlanto, darbai buvo nežinoma žemė

tik vietoje. Štai ką B. Kleizaitė-Vasaris kalba apie vitražo meno esmę: „Dėl specifinio stiklo ir šviesos santykio vitražas unikaliausia meno forma. Tai dinamiškas šviesos menas, priklausantis nuo šviesos pokyčių, niuansų įvairių dienos, metų laiku, besikeičiant orui. Todėl kartais vitražai atrodo subtilūs, kartais dramatiški. Tai pati seniausia kinetinio meno forma“ (p. 32). Remdamasi asmenine patirtimi (autorė aplankė beveik 100 bažnyčių ir kitų sakralinių pastatų, nufotografavo jose esančius lietuvių vitražistų ir kitų monumentaliojo meno atstovų kūrinius) ir Amerikos meno kritikų vertinimais, B. Kleizaitė-Vasaris daro išvadą, kad A. Elskus yra „retas menininkas, taip raiškiai savo kūrinių atspindintis tikrojo religinio meno atgimimą modernia kalba. Juose pasiekta meno ir tikėjimo sintezė.“ (p.37). Tai labai vertinga pastaba Lietuvos kūrėjams ir menotyrininkams, kurie buvo priversti paisyti

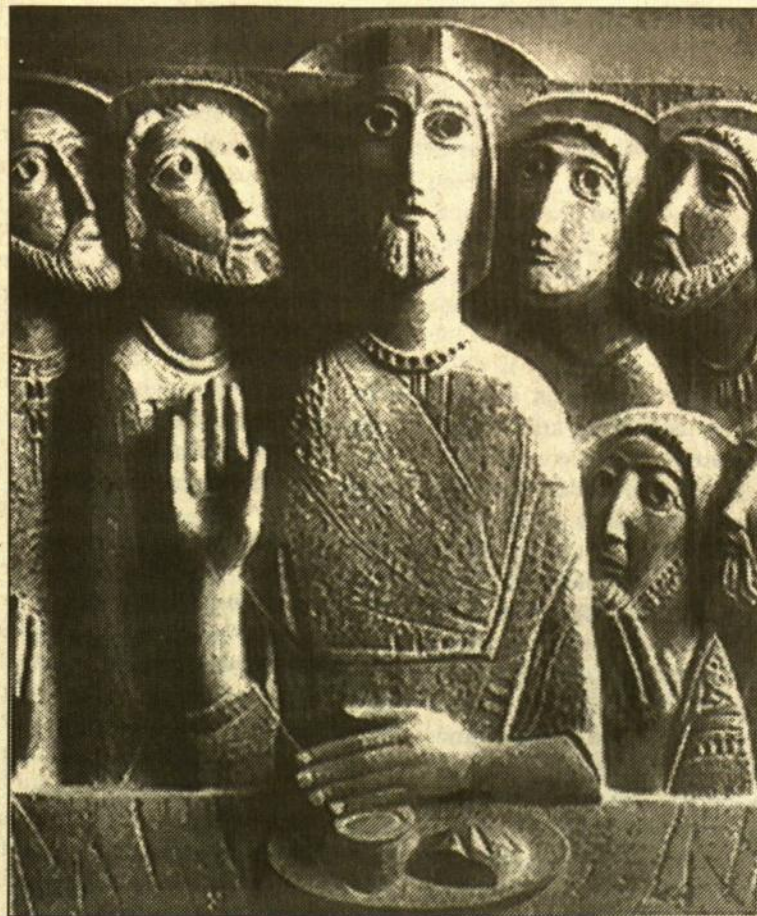
ideologinių reikalavimų ir varžymų. Net ir posovietinėje Lietuvoje tik vienam kitam menininkui (dailininkui arba architektui), kuriančiam sakraliniuose pastatuose, pavyko priartėti prie tikėjimo ir meno sintezės. Sakralinė dailė Lietuvos bažnyčiose dar ilgai nesijaus natūraliai jau vien dėl tos priežasties, kad sovietmečiu kūrėjams nebuvo prieinamas toks gilus tikėjimo pažinimas, kokį turėjo Vakarų pasaulio menininkai. O religinė praktika, būdinga ir natūrali Vakaruose sakralinę dailę kūrusiems autoriams, mūsų krašto menininkams vis dar tebėra – drįsti teigti – formalus dalykas, tikėjimo malonė juos dar turi apľankyti, t. y. jie dar turi ją išprašyti iš Dievo.

Taigi Albinas Elskus, jau pasiligojęs, bet New Yorke dar šypsoi užkrečiantis skaidria šypsena, rodančia jo sandorą su savimi ir pasauliu, jo dvasinio gyvenimo intensyvumą. A. Elskaus vitražai iš knygoje pateiktų reprodukcijų tiesiog tvieskia dangaus mėlynės, auk-

simboliai – gelė, paukštis vaisių kupinas medis, kryžius, taurė; tokie kūrinių savo meniškumu ir vertingumu nenusileidžia meistriškai atliktoms figūrinėms kompozicijoms. Įdomu palyginti A. Elskaus sukurto emocinių būsenų – Gerširdiškumo, Ramybės (įdomu, kad jį ženkliną žydintis erškėtis, karūnuotas spyglių vainiku), Džiaugsmo (jį skelbia trimitai, išauginantys tobulą rožę, kurios dailininkas, anot jo paties pasakojimo, beviltiškai ieškojo pas gėlių pardavėjus) – triptiką (p. 60–61). su kito garsaus vitražų meistro Vytauto Kazimiero Jonyno panašiu triptiku (p. 134–135) ir per juos pamatyti abiejų kūrėjų skirtumus ir panašumus. A. Elskaus triptikas šventos dvasios bažnyčioje New Hyde Park grakščiai skrieja aukštyn vertikalemis linijomis, išstipdamas mėlynoje erdvėje. V. K. Jonyno triptikas (Stiprybė, Teisingumas, Supratingumas) Šventosios Šeimos seserų vienuolyno koplyčioje Monroe traukia akį sukurine kompozicija, atspindėdamas žemiškai vitališką menininko asmenybę. Spalvų gama abiejų dailininkų kūriniuose ta pati, bet jos „groja“ kitaip, demonstruodamos kitas emocines nuotaikas ir kitokį vidinį kūrėjo pasaulį.

V. K. Jonynas, kurį Beatričė Kleizaitė-Vasaris pristato kaip „lietuvių dailės legendą“ (p. 101), iš tikrųjų yra nepralenkiamas monumentalistas. A. Elskus kūrė daugiausia vitražus ir mozaikas, o V. K. Jonynas ėmėsi įvairių meno sričių. Atsidūrus Amerikos žemyne, jo vitališkumas pasirodė tiesiog stebėtinai. Tai menininko ir verslininko sintezės puikus pavyzdys, kurį Lietuvoje kol kas dar beveik niekas negali pade monstruoti. Ilgą jo gyvenimo kelią lydėjo daugybė kūrinių Amerikos lietuvių ir nelietuvių bažnyčiose, aibė parodų, apdovanojimų, premijų. Savo kūrybos kelią dar Lietuvoje ir Vokietijoje pradėjęs kaip knygų iliustratorius, genialus ir apsukrus (anot autorės) V. K. Jonynas per trumpą laiką Amerikoje išmoksta vitražo amato, įsteigia savo meno studiją, kurioje be vitražų buvo kuriamos mozaikos, skulptūros, Kryžiaus kelio stotys, projektuojami bažnytiniai baldai, atliekami kiti bažnytiniam interjerui reikalingi kūriniai.

Nuo A. Elskaus vitražų V. K. Jonyno kūrinių, kurių pilna Amerikos šventovėse, skiriasi statiškesnė kompozicija, liaudiškesniais, lietuviškesniais motyvais. Jie konkrečiau savo

Iliustracija iš Beatričės Kleizaitės-Vasaris knygos.

simboliai – gelė, paukštis vaisių kupinas medis, kryžius, taurė; tokie kūrinių savo meniškumu ir vertingumu nenusileidžia meistriškai atliktoms figūrinėms kompozicijoms.

Įdomu palyginti A. Elskaus sukurto emocinių būsenų – Gerširdiškumo, Ramybės (įdomu, kad jį ženkliną žydintis erškėtis, karūnuotas spyglių vainiku), Džiaugsmo (jį skelbia trimitai, išauginantys tobulą rožę, kurios dailininkas, anot jo paties pasakojimo, beviltiškai ieškojo pas gėlių pardavėjus) – triptiką (p. 60–61). su kito garsaus vitražų meistro Vytauto Kazimiero Jonyno panašiu triptiku (p. 134–135) ir per juos pamatyti abiejų kūrėjų skirtumus ir panašumus. A. Elskaus triptikas šventos dvasios bažnyčioje New Hyde Park grakščiai skrieja aukštyn vertikalemis linijomis, išstipdamas mėlynoje erdvėje. V. K. Jonyno triptikas (Stiprybė, Teisingumas, Supratingumas) Šventosios Šeimos seserų vienuolyno koplyčioje Monroe traukia akį sukurine kompozicija, atspindėdamas žemiškai vitališką menininko asmenybę. Spalvų gama abiejų dailininkų kūriniuose ta pati, bet jos „groja“ kitaip, demonstruodamos kitas emocines nuotaikas ir kitokį vidinį kūrėjo pasaulį.

V. K. Jonynas, kurį Beatričė Kleizaitė-Vasaris pristato kaip „lietuvių dailės legendą“ (p. 101), iš tikrųjų yra nepralenkiamas monumentalistas. A. Elskus kūrė daugiausia vitražus ir mozaikas, o V. K. Jonynas ėmėsi įvairių meno sričių. Atsidūrus Amerikos žemyne, jo vitališkumas pasirodė tiesiog stebėtinai. Tai menininko ir verslininko sintezės puikus pavyzdys, kurį Lietuvoje kol kas dar beveik niekas negali pade monstruoti. Ilgą jo gyvenimo kelią lydėjo daugybė kūrinių Amerikos lietuvių ir nelietuvių bažnyčiose, aibė parodų, apdovanojimų, premijų. Savo kūrybos kelią dar Lietuvoje ir Vokietijoje pradėjęs kaip knygų iliustratorius, genialus ir apsukrus (anot autorės) V. K. Jonynas per trumpą laiką Amerikoje išmoksta vitražo amato, įsteigia savo meno studiją, kurioje be vitražų buvo kuriamos mozaikos, skulptūros, Kryžiaus kelio stotys, projektuojami bažnytiniai baldai, atliekami kiti bažnytiniam interjerui reikalingi kūriniai.

Nuo A. Elskaus vitražų V. K. Jonyno kūrinių, kurių pilna Amerikos šventovėse, skiriasi statiškesnė kompozicija, liaudiškesniais, lietuviškesniais motyvais. Jie konkrečiau savo

simboliai – gelė, paukštis vaisių kupinas medis, kryžius, taurė; tokie kūrinių savo meniškumu ir vertingumu nenusileidžia meistriškai atliktoms figūrinėms kompozicijoms.

sizuetais. Tam įtakos, matyt, turėjo dailininko bendradarbiavimas su architektu Jonu Muloku, kuris projektavo bažnyčias lietuviškoms parapijoms. Išskirtinė yra Viešpaties atsimainymo bažnyčia Masspeth. Altoriai, skulptūros, vitražai, stacijos, baldai – visa yra sukurta V. K. Jonyno. Pradėjęs nuo pokaryje kurtų gana realistinių Madonų, V. K. Jonynas pasiekia šėdėviško monumetalumo Notre Dame seserų koplyčioje („Getsemanės sode“), kur lyg vargonų gaudesio pri-pildytuose violeto tonuose žybcioja raudonos tragizmą ženklinančios liepsnelės.

Eidamas stilizacijos ir modernizacijos keliu V. K. Jonynas tampa nepralenkiamu ne tik vitražo, bet ir skulptūros, freskos ar sgrafito technikos monumetalistu. Jis intensyviai kūrė ligi senatvės. „Kol žmogus kūrybingas, jokia galybė jo nesusinaikins. Kol kuria, tol gyvena. O gyvendamas – nesensta.“ Toks buvo šio legendinio žmogaus gyvenimo credo.

Trečias Beatričės Kleizaitės-Vasaris knygos herojus – skulptorius Vytautas Kašuba, kurio „Paskutinės vakarienės“ fragmentas puošia knygos viršelį. Nuo pat jaunystės šis dailininkas domino, jam imponavo žmogus, jo figūra. Ne kaip materialis, o kaip dvasinė substancija. V. Kašuba išstbulino savo figūrų plaukiantį plastiškumą naudodamas įvairias technikas ir medžiagas – medį, kaltą lie-dintą akmenį, plaktą šviną. Jo kūrinių ypatybė – tam tikras, kone kosminis figūrų ar jų kompozicijų ritmas. Vadinamųjų „Sienų“ ciklai stebina mįslingu meniniu sumanymu, tarsi menininko užkoduota kitų gyvenimų ar pasaulių paslaptimi. Tyrinėtojų dėmesį turėtų atkreipti V. Kašubos figūrų akys ir rankos, jų kompozicinė „kalba“. Užmerktos arba plačiai atviros akys, užvertos arba pasauliui atskleistos rankos perduoda ne tik emociškes būsenas, bet ir tarnauja kaip simboliai dailininko meninėje filosofijoje. Rankų ritmo dinamika pabrėžia figūrų statiškumą, ypač tai ryšku Kryžiaus kelio stotyse. O altoriaus frontonas „Paskutinės vakarienės“ Šv. Tomo bažnyčioje Rochester prikausto dėmesį ne tik savo kompozicine vienove, kuria paprastai pasižymi senųjų kultūrų palikimas, bet ir centre – Kristaus – figūra.

Kristus, Kentėtojas ir Išganymo, i jį su baime, viltimi, nuostaba, lokesčiu, pasitikėjimu žvelgia jo mokiniai – apaštalai. Kristaus galvą gaubia ne

tik šlovės aureolė, bet ir kryžiaus šešėlis. Argi tai ne mūsų visų kancėja, meilė ir viltis?

Kaip jau minėjau, enciklopediškai, su vienu kitu kūriniu autorė pristato dar keletą išeivijos lietuvių dailininkų, bažnytinio meno atstovų. Knygos įvade, po autorės „Pratarmės“, poetas Marcelijus Martinaitis savo studijoje „Lietuvių bažnytinis menas svetur“ aptaria sakralinio liaudies meno ir profesionaliojo meno ištakas, jo padėtį sovietų Lietuvoje ir laisvajame Vakarų pasaulyje, apžvelgia Bažnyčios ir meno modernėjimo santykį. Knygos vertę palydinajame savo žodyje paryškina arkivyskupas Sigitas Tamkevičius, sveikindamas autorę, kuri pasiryžo „savo tėvynainiams, dabar jau laisvos Lietuvos piliečiams, parodyti, kokia dvasiškai turininga ir meniškai originali, pasaulyje pripažįstama yra ta kūryba, kurios autoriai – prieškario Lietuvos išauginti, Vakarų meno mokykloje išsiformavę menininkai, turėję galimybę kurti lais-

vėję“. Tad reikia iš tiesų sveikinti autorę, atlikus darbą, kurio noriu tikėti, vargu ar kas nors kitas, mažiau atkaklus ir rizikuojantis, būtų ėmėsis. Ši knyga patikimai įsitvirtins mūsų meno istorijoje.

P. S. Birželio 17 d. Vilniaus rotušėje, Didžiojoje salėje, netilpo žmonės, norėję dalyvauti knygos sutiktuose. Buvo daug gėlių, sveikintojų, kalbėtojų. Iškilmes gražiai palydėjo choras „Aidija“, padainavęs keletą šiuolaikinių lietuvių kompozitorių dainų ir pagiedojęs giesmių, aktorė Gražina Urbonaitė, skaitęsi Juditos Vaičiūnaitės ir Oskaro Milašiaus poeziją. Kalbėjo poetas Marcelijus Martinaitis, vitražistas, Dailės akademijos dėstytojas Žydrūnas Mirinavičius, šių eilučių autorė ir pati Beatričė, papasakojusi, kaip gimė knygos idėja ir koks buvo jos kelias iki pasirodymo meno ir kultūros visuomenei. Vakarą vedė Rotušės rūmų ceremonmeisteris, dailininkas Saulius Pilinkus.

Ramaus miestelio gyvenimo versmė

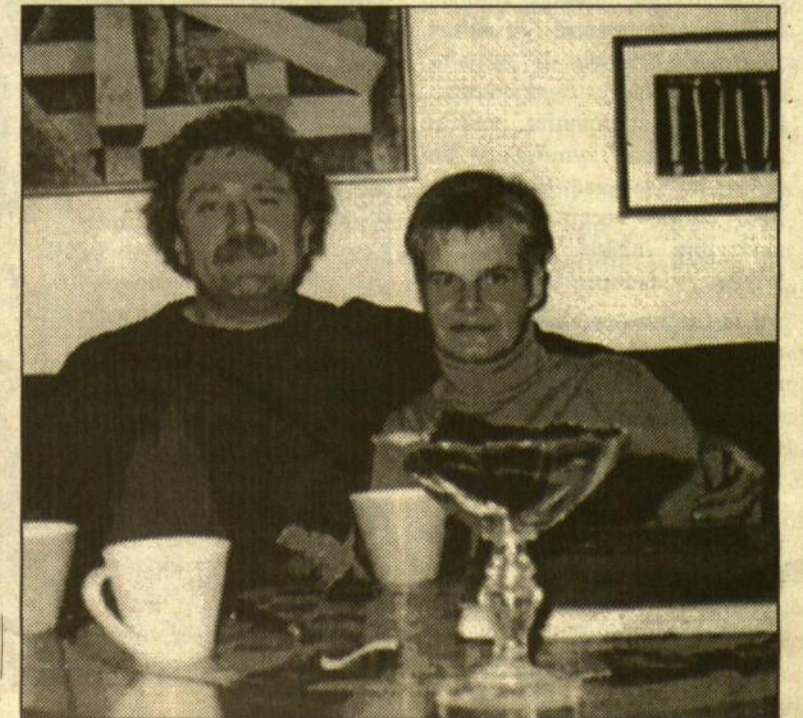
BIRUTĖ JANULEVIČIUTĖ-IVAŠKEVIČIENĖ

Danija ją aplankiusiems sveikimams išskyla atminty, kaip kruopščiai tvarkomos žemės, išpuoselėtų sodų kraštas. Ir ne tik. Į pernai vykusį garsųjį Roskilde muzikos festivalį plūdo jaunimas iš įvairių pasaulio šalių. Miestas buvo pilnas žmonių, tačiau gatvėse neteko matyti jokios šiukšlės ar nuorūkios. Jaunimas gerė alų, šurmuliavo, tačiau tas šurmulys neviršijo „ausies komforto“ normos. Beje, minioje niekas nelipt ant kulnų, arba, kitaip tariant, nepažeidė tavo asmeninės erdvės.

Gyvenant dvi savaites Brenderup pakraštyje, Anni-filologė, mokanti anglų, prancūzų, lotynų, vokiečių kalbas, dėsčiusi kolegose, Brenderup folkehøjskole, Odense universitete. Jos vyras William – anglas, lotynų kalbos žinovas, ilgametis vizituojantis profesorius, mokęs studentus lotynų kalbos įvairiose pasaulio šalyse – Didžiojoje Britanijoje, Olandijoje, Ispanijoje, Belgijoje, Nyderlanduose, Vengrijoje. Į Daniją atvyko 1986 m. ir, čia sutikęs Anni, vedė ją ir pasiliko visam

Anni Riishøjfard ir Williams B. Thompson namai-Brenderup pakraštyje. Anni-filologė, mokanti anglų, prancūzų, lotynų, vokiečių kalbas, dėsčiusi kolegose, Brenderup folkehøjskole, Odense universitete. Jos vyras William – anglas, lotynų kalbos žinovas, ilgametis vizituojantis profesorius, mokęs studentus lotynų kalbos įvairiose pasaulio šalyse – Didžiojoje Britanijoje, Olandijoje, Ispanijoje, Belgijoje, Nyderlanduose, Vengrijoje. Į Daniją atvyko 1986 m. ir, čia sutikęs Anni, vedė ją ir pasiliko visam

Nukleta i 4 psl.

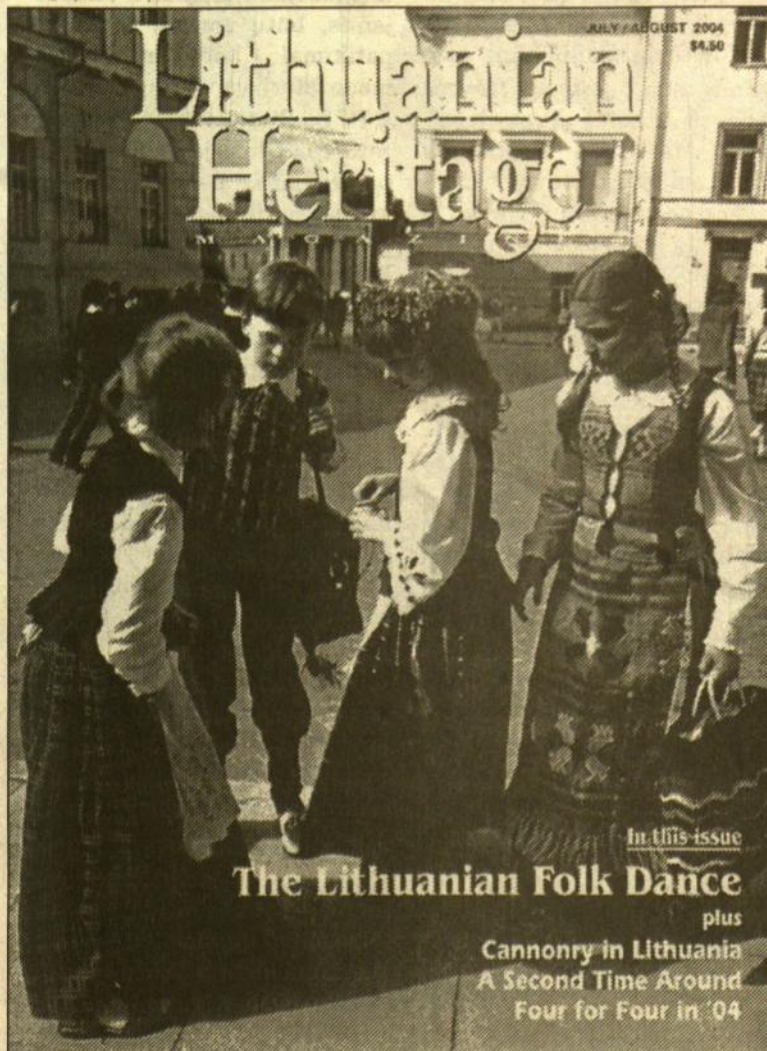

Alan Bo Jonson ir jo žmona Karen.

B. Kleizaitės-Vasaris knygos sutiktuvių dalyviai. Iš kairės: vitražistas Žydrūnas Mirinavičius, knygos autorė B. Vasaris, knygos redaktorė Aldona Žemaitytė-Petrauskienė, poetas Marcelijus Martinaitis, Kauno arkikatedros klebonas ir Kauno arkivyskupijos muziejaus dir. kun. Evaldas Vitulskis (knygos leidėjas); eilės skaito aktorė Gražina Urbonaitė.

Leidiniai

Tokio ir Lietuvoje neišleidžia

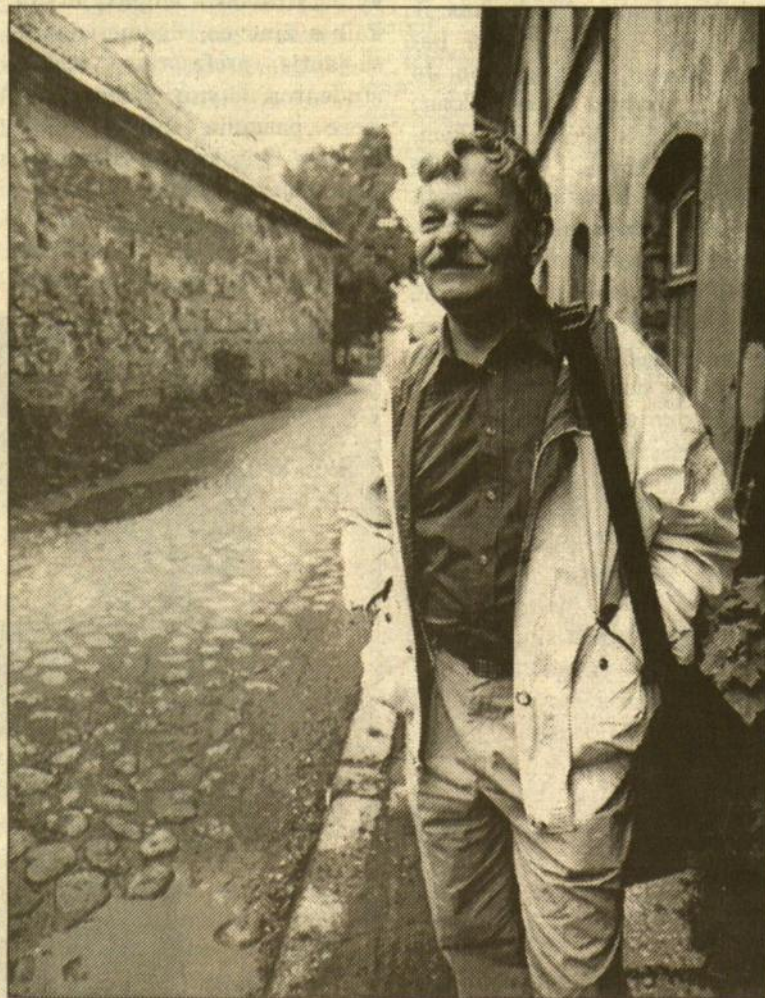
Tyliai, ramiai, be jokių trimtavimų, ši mėnesį švenčia 10 metų sukaktį vienas šauniau- sių išeivijos žurnalų *Lithuanian Heritage*. Kai 1994 m. rugėjį šis „naujagimis“ (Birutė Pukelevičiūtė kiekvieną savo naują knygą vadindavo „kūdi- kių“) išvydo pasaulį, kai kurie skeptikai pranašavo, jog jis iš- silaikys neilgiau, kaip viene- rius metus. Bet jie klyd! Šian- dien šis žurnalas yra daug stip- resnis, kaip bet kada. Nuo to laiko skaitytojų skaičius pašoko keturgubai! Neskaitant daug- mos prenumeratorių JAV ir Kanadoje, jų yra Lietuvoje, Australijoje, Brazilijoje, Vokie- tijoje, Anglijoje, Škotijoje, Is- panijoje, Karibų salose ir net JAV tolimuose „užkampiuose“. Aliaskoje ir Havajuose. Žur- nalas tapo plačiausiai skaitomu Amerikos lietuvių leidiniu pa- saulyje.

Vienas malonumas bei pasi- didžiavimas paimti šį šaunuolį žurnalą į rankas: viršelis ir nugarėlė (paskutinis puslapis) – spalvotos nuostabios nuo- traukos iš Lietuvos, o 40 pusla- pių vidus puošiasi gausybe įvairių iliustracijų – fotogra- fijų. Iš tiesų, „genys yra mar- gas“, bet jau *Lithuanian Heri- tage* per 10 m. buvo daug mar- gesnis: turiny toks įvairumas, kad negali nieko pridėti, kas jame nebūtų buvę paminėta. Jame plačiai nagrinėjama Lie- tuvos istorija, miestai, žmonės, tradicijos, meno ir muzika, dainos, išeivija geneologija, kultūriniai straipsniai, politika Lietuvoje, apie žymiuosius lie- tuvius iš viso pasaulio, sportas, liet. valgio receptai, įdomūs skaitytojų laiskai ir pagaliau knygos, vaizdajuostės, suveny- rai iš Lietuvos puikios dovanos atminimui. Viena kultūrininkė, sužavėta žurnalo kokybe, pro- fessionalizmu išleidimu bei paskir- timi, įvertino, tvirtindama, jog tokio nei Lietuvoje neišleidžia.

Žurnalo įsteigimas yra tik dviejų asmenų darbas – leidėjas ir vyr. redaktorius Valentinas Ramonis su redaktore – padė- jėja Lile Steikūnaite-Ramonie- ne. Jokių kitų apmokamų tar- nautojų neturi. Labai gausu bendradarbių (neapmokamų) ir

geriausių fotografų iš Lietuvos bei išeivijos su Antanu Sutkum ir Jonu Tamulaičiu priešaky. Žurnalas pasiekia prenumera- torius laikrodžio tikslumu – niekad neveluoja.

Žurnalas įsteigtas be tikslo paversti jį pelno šaltiniu. Tai grynai nesavanaudiškas darbas bei siekis – darbas iš tikros meilės ir pasišventimo. Žurnalo išleidimas reikalauja labai daug laiko, jėgų, o taip pat lėšų, kurių našta užsikrovė šiedu pasiaukoję altruistai pen- sininkai. Jei jie neleistų žur- nalo iš meilės, galėtų daugiau atsikvėpti ir skirti laiko poil- siui, pramogom. Jiedu jį reda- guoja, maketuoja, koreguoja, adresuoja, administruoja ir nu- veža į paštą. Be to, veda prenu- meratorių kartoteką, susiraši- nėjimą su bendradarbiais, prenumeratoriais, buhalteriją, rašo straipsnius, daro nuotraukas. Ir kas drįstų susirašinėjimą su bendradarbiais, prenumerato- riais, buhalteriją, rašo straips- nius, daro nuotraukas. Ir kas drįstų priekaištauti, jog mūsų –

Valentinas Ramonis Vilniuje.

išeivių vaikai – „išėjo į laukus“ – nesirūpina lietuvių, nesijun- gia su senimu lietuviškon veil- lon?

Trupinėlis apie patį steigėją Valentą Ramonį. Mažu vaikel- liu su tėvais karo išbėjęs iš mylimos tėvynės, per Pietų Ameriką (laisvai kalba ispa- niškai) atvyko į JAV. Nuo mažens meniškos dvasios, stu- dijavo daile ir karjerą pradėjo taidomąja daile. Kuklus, ne- mėgsta, jei pavadinsi jį daili- ninku, nors vienas jo aliejumi tapytas paveikslas kabo Balze- ko Lietuvių kultūros muziejuje; vienu laiku buvo 3 meno ga- lerijų savininkas. Ramoniui esant Balzeko Lietuvių kultū- ros muziejaus vykdomuoju di- rektoriumi, jo pastangomis bei dieną naktį praleistu triūsų (prieš atidarymą) buvo įvykdy- tas visas Balzeko Lietuvių kul- tūros muziejaus pagrindinės salės meniškas eksponatų iš- dėstymas. Įgintas džentelme- nas, malonus kolega darbe, tik- ras „darboholikas“, jis netrau- kia „žinių iš rankovės“, bet ren- ka jas profesionaliai. Gyvenime niekas nestovi vietoje ir, ži- nodamas dėsnį „jei neini pir- myn – žengi atgal“, jis kiekvie- nais metais vyksta mėnesiui į Lietuvą, kur turi daug draugų bei pažįstamų – akademikų, muziejų, galerijų, bibliotekų bei kitų kultūrinių institucijų va- dovų, papildo savo žinių, kūry- binį bagažą (pats turi gausų archyvą).

Kun. A. Palioko rinktiniai Žodžiai

Kun. Algirdo Palioko, S.J., nauja knyga *Žodžiai* buvo iš- leista jo trigubo jubiliejaus pro- ga: 10 metų darbuotės Pal. Jur- gio Matulaičio misijos sielova- doje Lemonte, 30 metų kunigys- tės ir 35 metų priklausymo Jė- zaus draugijoje.

Naujos knygos „Pratarmėje“ kun. Algirdas Paliokas aprašo, kaip ši knyga atsirado. Jis sa- kosi jos nerašęs, tik surinkęs savo straipsnius, išspausdintus JAV tėvų jėzuitų leistame žur- nale *Laiškai lietuviams*. O ta- čiau ši knyga jam „yra tarsi ataskaita žmonėms apie pasto- raciją spausdintu žodžiu“, nes pats leidinys yra vaisius jo „10 metų darbuotės Pal. Matulaičio misijos sielovadoje Lemonte“ (netoli Čikagos, JAV). Kai kurie straipsniai buvo vyr. redaktori- aus paraginimu parašyti, o

Šis žurnalas yra puikiausias Lietuvos, lietuvių ambasadorius ir geriausia kalėdinė, gimtadienio, varduvių bei ku- rios kitos šventės proga dovona tiems, kurie, būdami lietuvių kilmės, jau nebešneka lietu- viškai. Jis praplės kai kurių mūsų vaikų bei vaikaitų (nebe- kalbančių lietuviškai) akiratį, praturtins juos žiniomis apie senovės Lietuvos didybę bei kultūrą, supažindins su dabar- tine nepriklausoma Lietuva ir sukels jiems pasididžiavimą savo garbingomis lietuviškomis šaknimis. Kiekviename lietu- viškame telkiny privalėtų atsi- rasti bent viena organizacija, kuri užprenumeruotų *Lithuanian Heritage* amerikiečių vie- šajai bibliotekai (Public Library), o Lietuvių fondas turėtų atkreipti dėmesį ir paremti šį milžinišką pasiaukojantį lietu- višką darbą – Lietuvių švęturį! Vienas lietuvis turis- tas, Vilniuje apsilankęs Prezi- dentūroje, labai nustebęs džiaugsmingai išvydo *Lithuanian Heritage* ant prezidento rašomojo stalo! Madison – Vil- nius Sister Cities, Inc. užpre- numeravo žurnalą Madison viešajai bibliotekai.

Žurnalo kaina metams (6 nu- meriai per metus, kas 2 mėne- siai) 29.95 dol., 2 metams – 59 dol., atskiuro numerio kaina 4.50 dol. „Lithuanian Heritage“ ad- resas yra: Baltech Publishing, P. O. Box 225, Lemont, IL 60439-0225.

Stasė E. Semėnienė

kiti gimę įdomiu būdu:

„Nežinia kaip ir kodėl kuris nors šv. Rašto sakiny ar skai- tomos knygos mintis 'suskambo' tau visai kitaip. Sakytume, ati- darė duris į naują pasaulį, ku- riame tu dar nesi buvęs 'Skam- besiu nesiliaujant, eini pir- myn ir vis atrandi kažką labai naują, negirdėtą, nematytą (...) Negali sustoti, nebegali skone- tis ir džiaugtis vienas pats. Vi- sa tai nori išsiveržti iš tavęs. Šiuo Dievo pažinimo džiaugs- mu, dvasios nušvitimu bei dva- sinėmis patirtimis traukte traukte apdovanoti kitus žmo- nes...“ (p.6)

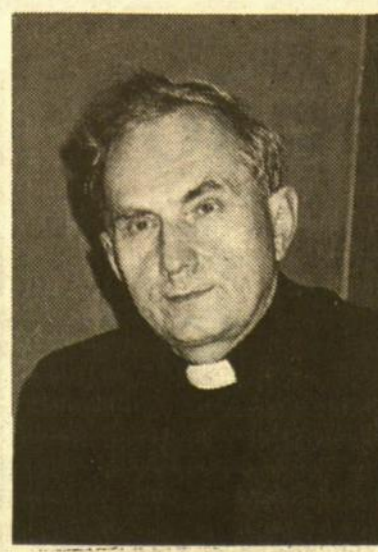
Tad šiame rinkinyje apstu ir tokių įkvėpimų gimusių straipsnių. Knygos pavadinimas – *Žodžiai* su dešimt sky- rių, pavadintų *Žodžiais*, nu- rodant arba kam jie skirti, arba apie ką jie kalba.

„Žodis Ateinančiam“, skir- tas Advento laikotarpyje lau- kiamam ir ateisiančiam Išga- nytojui; „Žodis Kenciančiam“ – Gavėnios metu ypatingą gai- lestingumą žmonėms rodan- čiam Gerajam Ganytojui, kurio atlaidumą galime patirti atgai- la, Susitaikinimo sakramentu (išpažintimi), kuris knygos au- toriaus išaiškinamas giliai, su- maniai ir praktiškai.

„Žodis apie anapus“ – skir- tas Vėlinių dienai Sielų šven- tėje ir visiems šventiesiems Žie- dų šventėje. Svarstoma tai, kas mūsų laukia po mirties: skais- tykla, „Laimės pasaulis“ – dangus, „Amžinos nevilties pa- saulis“ – pragaras. Jau dabar galime palaikyti ryšį su dangu- je ir skaistykloje esančiaisais.

„Žodis Marijai“ – šilti žo- džiai apie mums Jėzaus paves- tą Motiną: „Žvaigždėmis vaini- kuotojai“ gegužės mėnesį dova- nojamos pavasario geles ir susi- žavėjimo jausmai; „Motinų Mo- tina“ yra mūsų dėmesio centre spalio mėnesį, nes Jos motiniš- kojo dėmesio centre esame mes.

„Žodis motinai“: pirmasis, „Laiškas motinai“ – tai moti-

Kun. Algirdas Paliokas, SJ

nos vaidmens, jos pašaukimo bei vidinio grožio įvertinimas ir padėkos himnas: „lenkiu galvą prieš naujo žmogaus sukūrimo stebuklą...“ Antrasis, „Kaino ženkle“ – tai negimusio, moti- nos sutikimu abortu nužudyto kūdikio skausminga kalba savo motinai.

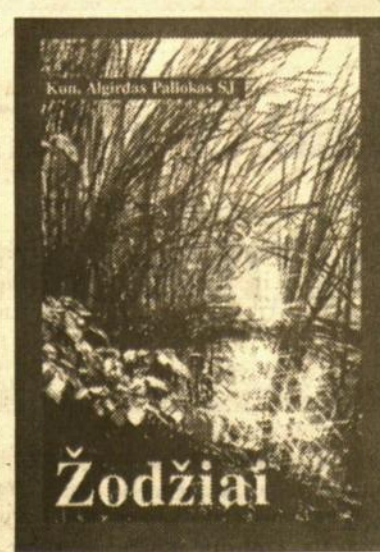
„Žodis tarnystėms“: autorius nurodo, kad kiekvienai tarnys- tei Kristus yra pavyzdys ir ide- alas. Pasauliečių kunigystėje ti- kintieji dalyvauja kunigiškoje Kristaus misijoje – žmonių keitimo stebukle – pradėdant nuo savęs, paveikiant ir kitus, bent aplinkinius artimuosius. Mokytojai idealu bei pavyzdžiu taip pat pastatomas Kristus, ne vien perduodąs žinias, bet ir savo pavyzdžiu mokąs tapti taurių žmogumi.

„Žodis laikui“: Seniesiems metams baigiantis, artėjant prie Naujųjų metų slenkčio, susimąstoma apie laiko prasmę – įprasminant jo teikiamas gali- mybes pagal Dievo valią. Tik nuodėmė yra „sena“, o Kristus atnešė Didžiąją naujieną. Lai- ko prasmė – per Kristų visą atnaujinti meile.

„Žodis besigilinantiesiems“. Tri- juose straipsniuose autorius skaitytoją veda į treją gar- melę. Pirmuoju – į Dievo garbi- nimą liturgijoje, į šviesos sim- bolinę prasmę, skleisti Dievo, Kristaus šviesą. Antruoju – į Eucharistiją, į joje esančio Jė- zaus Kristaus pažinimą. Tre- čiuoju straipsniu – į vidinį atsivertimą, aiškinant vieno asmens atsivertimo istoriją.

„Žodis ieškantiesiems“. Šioje dalyje atsakymai į dešimt klaus- simų, kurie kyla žmonėms ar kuriuos kelia autorius, na- grindėdamas Dievo ir žmogaus paslaptyes paradoksą ar dilemą. Ar Dievas yra baimės, ar meilės Dievas? Koks Dievas žmonių praktikoje: sekmadienio ar kas- dienybės? Koks Dievas žmo- gaus patirtyje – artimas ar to- limas, pažįstamas ar nepažis- tamas, pasiekiamas ar nepasie- kiamas proto ar širdies logika? Kaip dorotis su tarp žmonių esama nelygybe: vieni menkes- ni, kiti pranašesni už kitus? Kaip gyventi „poatpirkiminė- je“ žmonijoje, kai mes jau esa- me Kristaus atpirkti Dievo vai- kai – kas tas jų „dvasinė kū- dikystė“? Apstumas ar trūkum- mas – ką reiškia būti Evange- lijos neturtėliu, dvasinguoju vargdeniu? Kas Kristui labiau- sių rūpėjo ir kas ne – kodėl tikėjimas ir klusnumas Dievui o ne politika ir sveikata? Kam yra atostogos – kodėl neverta atostogaujant išvargti, bet de- ra pailsėti kūnu ir atsigauti dvasia? Pagaliau, kam esame pašaukti – nors labai traukia- mi materijos, turime siekdami šventumo, tapti Dievo vaikais?

Šiuo ilgiausiu skyriumi, ro- dos, knyga galėtų ir baigtis, bet ne – autorius knygą už- baigia kitu skyriumi: „Žodis tėvynei“. Į šį skyrį yra sudėti jo rūpestiai Lietuva ir aiškini- mas, kas su ja negerai, ir kaip gali būti geriau. Lietuvoje so- vietinis žmogus (homo sovieti-

Žodžiai

cus) ne tik gyvas, bet ir vado- vaujantis, naudojantis nebe prie- vartą, bet silpnąsias demokra- tijos vietas: griauama dora, tikėjimas, tautiškumas. Tarp šių rūpestių – viena fantastinė novelė „Trėmimų jubiliejus danguje“, kuriame iškeliama Sibiran ištremtųjų aukos amž- noji vertė. Pačiame knygos ga- le autorius išreiškia viltį, kad šiais rūpestiais besidalinantieji, kaip ir jis, jaus atsakomybę dėl Lietuvos ateities.

Katalikybės tiesas ir praktiką kun. Paliokas aiškina tiksliai ir sklandžiai. Jis atskleidžia jų gi- lesnę prasmę ir vidinį grožį, o taip pat parodo, kad nuoširdų krikščionišką gyvenimą lydi ra- mybė ir džiaugsmas. Šiuo

straipsnių rinkiniu lietuvių vi- suomenei Lietuvoje ir išeivijoje jis skelbia, jog „atėjo Jis – Ke- lias, Tiesa ir Gyvenimas, kad laimės paslaptį žemėje ats- kleistų, kad žmogaus protą tie- sa pasotintų, kad širdį meile sklidinai pripildytų, kad pra- dėtume dangų gyventi jau čia, žemėje“ (p. 13).

Knyga pateikia puikios dva- sinio pasiskaitymo medžiagos juo labiau, kad ji iliustruojama Jono Maleiškos meniškomis, spalvotomis gamtos nuotraukomis, palydimomis atitinkamo- mis Šventojo Rašto ištrauko- mis. Šios iliustracijos ir įkvėpto žodžio mintys dar labiau pake- lia knygos dvasinę vertę.

Šiuo Dievo pažinimo džiaugsmu, dvasios nušvitimu bei dvasinėmis patirtimis traukte traukia apdovanoti kitus

Kun. Algirdas Paliokas, SJ. *Žodžiai*. Autoriaus religinių straipsnių rinkinys. Knyga iliustruota spalvotomis Jono Maleiškos nuotraukomis. Išlei- do Lietuvos „Caritas“ leidykla. Spausdino Morkūnų ir Ko spaustuvė, Kaunas, 2004. 317 psl. Kun. dr. Kestutis A. Trimakas

Ramaus miestelio gyvybės versmė

Atkelta iš 3 psl.

Allan nuolat dalyvauja įvai- riose parodose, skulptorių sim- poziumuose ne tik Dapijoje, bet ir kitose pasaulio šalyse. Šimet jis jau spėjo pabuvoti Kanadoje, kur paliko ledą skulptūrą, Kali- fornijoje – įspūdingą kūrinių iš medžio.

Allan pasakoja, kad jam daug įdomių kūrybinių idėjų pasiū- lo žmona, kuri yra ir jo darbų pro- fesionaliausia kritikė. Be to, ji išradinai tvarko ir puošia na- mus: suradusi paprasčiausią juos pakrantėje medžio atplaisą paverčia įdomiu dekoratyviniu akcentu.

Greta Brenderup miestelio yra ir kitas, nedidelis, Harn- drup. Jame Peder Pedersen kartu su Ole Bjorn 1990 m. įkūrė „Humlemagasinet“ gale- riją, kurioje eksponuojami įvai- rū šiuolaikinio meno kūriniai. Be to, čia vyksta paskaitos, ki-

tosios pobūdžio renginiai. Prieš trejetą metų muziejuje atidary- tas naujas padalinys, kuriame lankytojai gali susipažinti su įvairiausiais alaus gaminimo įrenginiais, jų tobulėjimu per pastaruosius 100 metų.

Muziejus pletiamas ir toliau. Pernai čia lankytojų dėmesiui parengta nauja ekspozicija, skirta populiaraus danų rašy- tojo ir poeto Sigfred Pedersen, kurio gimtinė yra čia, Harnd- rup, atminimui. Tačiau vasa- rą atvykstantiems lankytojams turbūt patrauklausia vieta mu- ziejuje – sodas, puoselėjamas su didele meile.

Išvykstant iš Danijos, pa- mąstyti yra apie daug ką. Iver- tinti tikrosios tolerancijos ir pa- garbos greta esantiems verte. Sugebėjimą pastebėti ir kurti grožį kiekvieną dieną aplin- koje, kurioje gyvenai ir dirbi.

Brenderup miestelio sodas.